

Reactie van het Democratisch Energie Initiatief op het ‘ Voorstel van wet’ van het lid Van Raan houdende wijziging van de Klimaatwet om te bewerkstelligen dat Nederland zo spoedig mogelijk een zo groot mogelijke bijdrage gaat leveren aan het voorkomen van een verdere opwarming van de Aarde (Klimaatwet 1.5) Nr. 3

De reactie is opgesteld aan de hand van de MEMORIE VAN TOELICHTING.

“ De rechtsstaat moet burgers beschermen tegen een almachtige overheid en dat is hier op een verschrikkelijke manier misgegaan.

(Premier Rutten over de val van het Kabinet op 15-01-2021)

Standpunt DEI

Samen met de onlangs aangenomen Omgevingswet, die net als het voorstel tot wet tot wijziging van de Klimaatwet, de rechtsbescherming van burgers inperkt, wordt de democratische rechtsstaat ernstig ondermijnd.

Dit kan en mag in een democratische rechtsstaat zoals Nederland geacht hoort te zijn, niet de bedoeling te zijn. Daarom moet dit ‘Voorstel van wet’ tot wijziging van de Klimaatwet van tafel.

Burgers moeten beschermd blijven tegen een almachtige overheid!!

1. INLEIDING

DEI

Het Democratisch Energie Initiatief (verder te noemen DEI) is voor een besluitvormingsproces in de energietransitie waarin burgerparticipatie volwaardig tot uitdrukking komt doordat burgers een sturende rol hebben in het proces. DEI heeft bovendien ernstige zorgen heeft over de democratische legitimering en de bescherming van de Volksgezondheid. Daartoe heeft DEI eerder reacties gegeven op het proces RES, het rondetafelgesprek van de vaste Kamercommissie van EZK in de vorm van een position paper, de NOVI en RICHTLIJN (EU) 2018/2001 VAN HET EUROPEES PARLEMENT EN DE RAAD van 11 december 2018 ter bevordering van het gebruik van energie uit hernieuwbare bronnen (herschikking). Daarnaast is onder de verantwoordelijkheid van DEI het rapport 'Voorkom Windturbinesyndroom' uitgebracht. DEI wordt ondersteund door een aantal professoren, juristen, bestuurskundigen, medici en wetenschappers.

Democratische rechtstaat

Uitgangspunt is dat geen enkele wetgeving afbreuk mag doen aan onze democratische rechtstaat, omdat we anders afglijden naar een systeem van machtigingswetten die herkenbaar zijn uit dictaturen en een systeem dat schadelijk is voor de democratie. In navolging van de voornoemde opgestelde reacties, volgt nu de reactie op het 'voorstel van wet' voor de Klimaatwet 1.5. omdat ook in dit voorstel afbreuk wordt gedaan aan de democratische rechtstaat. Terwijl, mede gelet op de kennis van de Toeslagenaffaire, bij nieuwe wetgeving eerder sprake moet zijn van herstel van de democratische rechtstaat. In de reactie van DEI op het 'voorstel van wet' tot wijziging van de Klimaatwet 1.5 wordt u meegenomen in de zienswijze van DEI waarom dit voorstel tot wet afbreuk doet aan de democratische rechtstaat en waarom dit voorstel niet zou moeten leiden tot de beoogde wijziging in de Klimaatwet. De reactie is daarom tevens een zienswijze, alsmede een advies.

Reactie van het Democratisch Energie Initiatief op het ' Voorstel van wet' tot wijziging Klimaatwet

---

INHOUDSOPGAVE

I. Algemene reactie op 'Voorstel tot wet'

1. Herstel legitimiteit conform verdrag van Aarhus
2. Wisselwerking met de Omgevingswet
3. Gezondheid van de mens
4. Grondrechten
5. Voorzorg plicht

II. Inhoudelijke reactie op 'Voorstel tot wet'

1. Het huis staat in brand en moet geblust worden
2. Laten wij het de 'klimaateconomie' noemen
3. Zo snel mogelijk een zo groot mogelijke bijdrage leveren aan het voorkomen van een verdere opwarming van de Aarde
4. Juridisch afdwingbaarheid
5. Verantwoordings- en bijsturingscyclus
6. Burgerconventie Klimaatcrisis
7. Klimaatcommissie
8. Wie zit er aan tafel?

BIJLAGE

- Oorzaken toeslagenaffaire uit position paper ten behoeve van de onderzoekscommissie Uitvoeringsdiensten d.d. 7 november 2020 van Kamerlid P. Omtzigt
  -
-

I. Algemene reactie op 'Voorstel tot wet'

1. Herstel legitimiteit conform Verdrag van Aarhus

Uitvoering van het klimaatakkoord vindt deels plaats via de Regionale Energie Strategie (verder te noemen RES). De besluitvorming over de RES, zowel voor gemeenten (lagere overheden) als burgers, is geheel buiten de Europese regel op gebied van inspraak en democratische legitimiteit om gegaan. Wij verwijzen daarbij naar het bindende verdrag van Aarhus.

Op het niveau van gemeenten: betrokken overheden (regio's) kunnen door 'hun' RES vast te stellen, zich ook committeren aan de uitvoering ervan. Voor de uitoefening van hun wettelijke bevoegdheden (vaststellen omgevingsvisie, omgevingsplan etc.) zal het RES dan leidend zijn. Artikel 7 van het Verdrag van Aarhus dwingt tot participatie in een vroeg stadium, als alle opties nog open liggen en doeltreffende inspraak nog mogelijk is.

Nu lijkt het erop dat raadsleden zich erbij neerleggen, zoals blijkt uit een recent nieuwsbericht over de RES, waarin door de woordvoerder van het ministerie van Economische Zaken en Klimaat wordt gezegd: “Dat we nu nog in de fase van de plan- en visievorming zijn en dat participatie pas belangrijk is in de projectfase”. In die fase is participatie zinloos, want dan zijn de kaarten immers al geschud.

Juist in de eerdere fase van plan- en visievorming kan het publiek nog een doeltreffende inbreng hebben, waarbij de kosten voor burgers en alle andere consequenties dus ook op het gebied van volksgezondheid duidelijk moeten zijn en zijn vastgelegd.

Op het niveau van burgers: Het recent ondertekende Convenant met de NLVOW is een reparatiepoging in een te late fase. De grondslag van het RES proces is gebeurd zonder inbreng van burgers en valt op deze manier niet te repareren. Burgers hebben recht om in een vroeg stadium nee te zeggen tegen de plannen en omdat dit niet mogelijk was, hebben zij het recht om NEE te zeggen als de plannen in projectfase zijn. Dit dient te worden meegenomen in de Klimaatwet.

Hoewel in de Omgevingswet meer aandacht wordt gevraagd voor het belang van burgerparticipatie in een vroeg stadium is dit niet meer als een geste. De burger heeft geen wezenlijke invloed op de ruimtelijke planvorming en het ruimtelijk beleid dat in de Omgevingsvisie en in de RES wordt voorgenomen en is in strijd met Verdrag van Aarhus.

2. Wisselwerking met Omgevingswet

Dat het huis in brand staat en geblust dient te worden heeft ook zijn effect gehad op de laatste met parlementaire meerderheid vastgestelde Omgevingswet. Deze wet treedt per 1 januari 2022 in werking en heeft nauwe verbanden met de Klimaatwet. Immers om de energietransitie vorm te kunnen geven is ruimte nodig om de energievoorziening anders in te richten met zon- en windparken.

Deze nieuwe wet moet een groot aantal wetten op het vlak van onder andere ruimtelijke ordening, milieu onteigening en natuur gaan vervangen. Onder de camouflage van vereenvoudiging en verbetering gaat deze complexe wetgevingsoperatie zorgen dat rechtsbescherming bij twee rechters (rechtbank en Raad van State) kan worden vervangen door één instantie, de raad van State. Daar moeten burgers in één keer binnen zes weken hun argumenten op tafel leggen. Waar de overheid jaren de tijd voor heeft gehad, moet de burger in korte tijd de materie zien te doorgronden en een reactie daarop geven. Met dit voorstel van wet is het overigens niet anders.

De Omgevingswet is een kaderwet en vormt daarmee een kader voor lagere wetgeving. In theorie kan dus zonder al te veel parlementaire controle de bescherming van de burger worden uitgedaald. Op gemeentelijk niveau is het college van Burgemeester en wethouders bij ruimtelijke projecten vaker bevoegd gezag en staat de gemeenteraad buitenspel. Tenzij deze zo alert is geweest om haar rol te bedingen. Met de invoering van deze wet wordt opnieuw een stuk van de democratie, lees de democratische controle ondermijnd en staat de burger vaker met de rug tegen de muur, in plaats van dat zij beschermd wordt door de

overheid. Een ongewenste tendens die niet wenselijk is voor de democratische rechtsstaat waarin we leven: de grondbeginselen van de rechtsstaat worden opnieuw geschonden.

3. Gezondheid van de mens

Bij de uitvoering van het Klimaatakkoord is gekozen voor zon- en wind als duurzame energie. Het thans voorliggende voorstel van wet tot wijziging van de Klimaatwet streeft naar een zo spoedig mogelijk voldoen aan de afspraken die gemaakt zijn in het klimaatakkoord. De link vanuit de voorgestelde wijzigingen naar industriële windturbines (IWT's) kan daardoor eenvoudig gemaakt worden.

IWT's leveren *schade voor de gezondheid van de mens*. Het is een onderwerp dat steeds meer in de publiciteit geraakt en de volgende grondrechten opgenomen in onze Grondwet in de kern raakt:

4. Grondrechten

Artikel 21 van de Nederlandse Grondwet

De zorg van de overheid is gericht op de bewoonbaarheid van het land en de bescherming en verbetering van het leefmilieu.

Artikel 22 van de Nederlandse Grondwet

1. *De overheid treft maatregelen ter bevordering van de volksgezondheid.*

Behalve grondrechten voor de burger houden de artikelen een voorzorg plicht voor de overheid in om te voorkomen dat de burgers en milieu worden blootgesteld aan risico's.

5. Voorzorg plicht

5.1 Onvoldoende invulling zorgplicht

Vanaf 2010 wordt de Nederlandse overheid in toenemende mate verweten onvoldoende invulling te geven aan beide grondrechten en zich te onttrekken aan haar voorzorg plicht. Dit is vooral het geval ten aanzien van de risico's waaraan mensen worden blootgesteld die wonen nabij industriële windturbines. In de medische en juridische literatuur is het aspect schade voor de gezondheid nationaal en internationaal niet meer te loochenen. In de afgelopen 10 jaren heeft een groot aantal wetenschappers gepleit zorgvuldiger om te gaan met de gezondheid van de mens in de planning en besluitvorming aangaande de aanleg van windturbineparken. Het tegendeel is in de huidige besluitvorming helaas het geval.

De afstandsnormen in de regelgeving zijn sinds 2010 voor omwonenden dusdanig ongunstig aangepast dat de daadwerkelijke bescherming tegen gezondheids- en milieuschade in het geding is. Van effectief onderzoek vooraf aan de besluitvorming over windturbineparken is geen sprake. Ondanks dat EU richtlijnen, waaronder vooral de Strategische Milieu Beoordeling Richtlijn (SMB) uit 2001, dit onderzoek aan de Nederlandse overheid wel voorschrijven. Inmiddels wordt in rechtszaken de Nederlandse bestuursorganen nalatigheid verweten. Daarnaast zijn bij onder meer de Raad van State in beroepszaken tegen de planning van windturbineparken prejudiciële vragen opgeworpen aangaande de plicht tot

uitvoering van de EU richtlijnen. Dit mede naar aanleiding van een recente uitspraak op 25 juni 2020 van het Hof van Justitie van de EU.

5.2 Effect op volksgezondheid in kaart

Verwijzend naar de RES, omdat deze de uitvoering van de energietransitie zichtbaar maakt binnen de regio's kan gesteld worden dat de RES eenzijdig is in het omschrijven van het effect van de voorgestelde installaties van wind- en zonneparken op de leefomgeving van de burgers en op de natuur in de regio. Voor de voorgestelde ingrijpende veranderingen in de omgeving dienen mogelijk MER's opgesteld en beoordeeld te worden conform de Europese richtlijnen en conform de huidige hoogte van de turbines. Alleen op deze wijze wordt het voorzorgsprincipe juist toegepast en is de gezondheid van burgers gewaarborgd. De klimaatwet dient expliciet te vermelden dat bij de uitvoering van deze wet de Europese richtlijnen in acht worden genomen. De praktijk leert namelijk dat een expliciete vermelding noodzakelijk is.

5.3 Voorzorgsprincipe weer op de agenda

DEI ondersteunt de inspanningen van onder meer medici, juristen, overheden en bewoners om de gezondheidsschade serieuze aandacht te geven in de besluitvorming in de RES. Hoofddargument om dit te steunen is dat in de besluitvormingsprocessen over windturbineparken door de Nederlandse bestuursorganen en de rechtscolleges de stand van de medische inzichten voortaan volwaardig meegenomen dienen te worden.

Het DEI doet de aanbeveling aan alle bestuursorganen en rechtscolleges om het voorzorgsprincipe voor de gezondheid van de mens te plaatsen in het hart van de besluitvorming. Dit geldt niet alleen met betrekking tot windturbineparken maar ook bij alle andere beslissingen in de energietransitie waarbij volgens de normstelling van de EU sprake is van aanzienlijke milieugevolgen. Op grond van de normstelling van de EU dient vooraf aan de besluitvorming door onderzoek met wetenschappelijke zekerheid vast komen te staan, dat het bestaande beschermingsniveau voor een gebied niet zal worden aangetast door de voorgenomen plannen. Het nalaten van dit onderzoek zet de deur open voor alle regio's en gemeenten om de blootstelling van bewoners aan gezondheidsrisico's verder te vergroten. Het doen van onderzoek dat voldoet aan de EU-normen is noodzakelijk om de gezondheidsrisico's uit te sluiten en het voorzorgsprincipe in te vullen. De noodzaak hiertoe is op dit moment actueel in de besluitvorming in het kader van de RES, maar zou mede geborgd moeten zijn in de Klimaatwet. Dit is thans niet het geval.

Met het serieus toepassen van het voorzorgsprincipe staan we in Nederland aan het begin van een traject. Op dit nieuw ingezette spoor om de gezondheidsschade ten gevolge van windturbines erkend te krijgen bij de overheid zijn meerdere wetenschappelijke publicaties beschikbaar.

Het doel van DEI is dat de geleverde inspanning en nu door het indienen van deze reactie deze niet alleen zal bijdragen aan het weer op de agenda krijgen zetten van het voorzorgsprincipe in de besluitvorming over windturbineparken, maar over de hele linie zal bijdragen aan het herstel van de democratische en rechtstatelijke waarden in de

energietransitie. De zorg en voorzorg voor de bescherming van de gezondheid van de mens en het milieu zijn daarvoor een toetssteen.

DEI is daarom ook betrokken bij de juridische inspanningen om de EU beschermingsrichtlijnen, zoals de SMB-richtlijn van 2001, door de Nederlandse bestuursorganen en rechters gerespecteerd en toegepast te krijgen. De reactie op het voorstel van wet ondersteunt deze inspanningen.

We bevelen aan om de Klimaatwet zo te wijzingen dat invulling wordt gegeven aan het voorzorgsprincipe zodat dit een sterkere positie kan krijgen en dat de toepassing van de EU richtlijnen onder de aandacht wordt gebracht van alle betrokkenen, vooral aan hen die een rol vervullen in besluitvormingsprocessen en de leden van de rechterlijke macht.

Wij bevelen de Tweede en Eerste Kamer aan meer aandacht te geven aan een zorgvuldiger en democratisch besluitvormingsproces waarin de zorg voor de gezondheid van de mens en de bescherming van het milieu centraal staat.

5.4 Aansprakelijkheid

Wie (in dit geval geïnformeerd en dus willens en wetens) het risico neemt gezondheidsschade te veroorzaken bij zijn medemens, of als overheid bij haar burgers, maakt zich schadelijktig en is daarvoor aansprakelijk. Dit is de stelling van vele juristen. Het rapport 'Voorkom Windturbinesyndroom' heeft ook de functie de aanzet te geven de bewijsvoering daarvoor op een hoger niveau te brengen.

Zoveel te langer de Nederlandse bestuursorganen het toepassen van onder meer de EU SMB richtlijn van 2001 voor zich uitschuiven, zoveel te meer zal dit doorwerken in de aansprakelijkheidsstelling door de gedupeerde burgers van de overheid en de initiatiefnemers van bijvoorbeeld windturbine- en zonneparken.

II Inhoudelijke reactie op 'Voorstel tot wet' wijziging Klimaatwet

1. Het huis staat in brand en moet geblust worden

Card Blanche

Het belang van het blussen van het huis dat in brand staat, wordt in de memorie van toelichting zo groot geacht dat het brengen van financiële offers noodzakelijk wordt geacht om erger te voorkomen. Het fiscale stelsel dient daarvoor dusdanig te worden ingericht dat de vervuiler betaalt en duurzame keuzes worden gestimuleerd.

Dit voorstel heeft op zowel macro als op micro niveau, lees huishoudens grote gevolgen. Is het beoogde belang zo groot dat het brengen van grote financiële offers straks door het aannemen van de Klimaatwet 1.5 als logisch wordt gezien om erger te voorkomen? Het huis staat immers in brand.

De gevoerde redenering in de memorie van toelichting houdt in zekere zin een card blanche in voor de uitvoering. Hoe desastreus dit kan aflopen heeft de Toeslagenaffaire inmiddels bewezen. Elke menselijke maat is bij de uitvoering van de wet verdwenen en aan de perverse effecten die zich voordeden bij het toepassen van de wet had men binnen de Belastingdienst geen boodschap. Zelfs de rechterlijke macht niet. Immers de wet werd correct uitgevoerd.

Kamerlid dhr. Omtzigt beschrijft in zijn position paper d.d. 20 november 2020 een problematiek die op meer terreinen dan de belastingdienst binnen de overheid van toepassing is. De voorgestelde wijziging Klimaatwet heeft kenmerken in zich die door de heer Omtzigt haarscherp in zijn position paper zijn omschreven.

Hij beschrijft in ieder geval daarin het manco dat wetten worden opgesteld om orde op zaken te stellen en omgangsvormen te bepalen in bepaalde situaties, waarbij onvoldoende wordt gekeken naar de uitvoering en uitvoerbaarheid (en gevolgen) van deze regels.

Waarbij steeds duidelijker is dat deze wetten en regels niet meer getoetst worden op deugdelijkheid voor de uitvoering. De Raad van State toetst de wetten slechts om te onderzoeken of het bestuursorgaan deze juist heeft toegepast, de burgers staan met de rug tegen de muur. Wat bij de uitvoering van de Klimaatwet eveneens niet ondenkbaar is en extra versterkt wordt door de thans aangenomen Omgevingswet.

De gevolgen die voortkomen uit de wijziging van de Klimaatwet 1.5 zullen daarom vele malen groter en ingrijpender zijn voor burgers. We doelen hiermee op het terrein van Volksgezondheid en te voorspellen energiearmoede. Door burgers nog zwaarder te gaan belasten voor de energietransitie door hen mede te bestempelen als de vervuiler die moet betalen is de kans op energiearmoede steeds groter aanwezig.

Voldoen aan Verdrag van Aarhus

De maatregelen die thans voortkomen uit het Klimaatakkoord in de vorm van de energietransitie hebben effecten over de langere termijn, maar worden nu in een zeer korte tijd doorgedrukt. De gevolgen zijn desastreus voor ons landschap en voor de gezondheid van inwoners, waarbij we de onevenwichtige financiële verdeling van de kosten maar even achterwege laten.

Deze zijn nu nog niet te overzien omdat veel zaken zoals de aanpassing van de infrastructuur niet in beeld zijn, maar die wel indirect op burgers worden afgewenteld. Wanneer er sprake is van een democratische rechtstaat hebben burgers het recht om Nee te zeggen op de plannen conform het Verdrag van Aarhus.

De voorgestelde wijziging van de Klimaatwet dienen daarom te voldoen aan de eisen gesteld in het Verdrag van Aarhus en met name op dat onderdeel van het 'Voorstel van wet' waarin juist het accent van juridische afdwingbaarheid richting de overheid naar voren wordt gebracht. Hierop wordt later in deze reactie ingegaan.

2. Laten wij het de 'klimaateconomie' noemen

De memorie 'Voorstel van wet' beschrijft:

Nobelprijswinnaar Joseph Stiglitz stelde dat een oorlogseconomie nodig is om de gewenste verandering aan te brengen. Voor de Klimaatwet wordt deze term omgevormd naar Klimaateconomie. Echter de intentie blijft hetzelfde met een maximale inspanning die nodig is, om uiteindelijk tot de '1,5°C-economie' te komen: duurzaam, emissievrij en volledig circulair.

Systeendenken

Een circulaire economie vraagt niet alleen om gesloten materiaalkringlopen en hernieuwbare energie, maar ook om systeendenken. Iedere actor in de economie (organisatie, persoon, organisme) is verbonden met andere actoren. Zij vormen samen een netwerk waarin de acties van één speler invloed hebben op andere spelers. Om hier rekening mee te houden moeten we de korte én lange termijn consequenties meenemen in keuzes, evenals de impact van de hele waardeketen (Ellen MacArthur Foundation, 2015a).

De voorgestelde wijzigingen in de Klimaatwet 1.5 houden hier onvoldoende rekening mee en bieden onvoldoende ruimte om te komen tot integrale afwegingen. Het denken vanuit een noodzakelijke oorlogseconomie annex klimaateconomie draagt niet bij aan het bevorderen van integraal denken en staat eerder een top-down benadering voor. Waarbij het effect op de maatschappelijke kosten niet relevant geacht wordt, terwijl het in een economie daar wel omgaat. Ook op dit aspect dient een almachtige overheid haar burgers te beschermen en een eerlijke verdeling van schaarste toe te passen.

Voorbeeld 1

De klimaatopgave is in het Klimaatakkoord opgeknipt in vijf verschillende sectoren. Voor elke sector zijn afspraken gemaakt die worden uitgewerkt in verschillende gremia: o.a. de RES (Elektriciteit), NAL (Mobiliteit), MIEK en PIDI (Industrie), en de TVW's (Gebouwde Omgeving).

Voor het doel van het Klimaatakkoord is deze indeling logisch, elke sector heeft immers een eigen reductiedoelstelling. Het energiesysteem laat zich echter niet opknippen. Wat in één sector wordt afgesproken, heeft impact op het geheel. Een benadering per sector of energiedrager kan leiden tot een inefficiënt ontwerp, wat betekent dat er meer infrastructuur nodig is, meer (schaarse) technici nodig zijn en dat de kosten voor de burger hoger uitvallen.

Voorbeeld II

In het Klimaatakkoord is afgesproken een kostenafwegingskader te maken om verantwoord om te kunnen gaan met (lokale/regionale) kostprijsverhogende wensen. Een concept voor dit kader is beschikbaar, maar wordt nog niet toegepast binnen de RES'en. Dit kostenafwegingskader gaat uit van wensen vanuit de regio-lees bestuurders van het dagelijks bestuur van gemeenten. De gemeenteraden die kunnen zorgen voor de democratische legitimatie zijn buitenspel gezet.

Echter van de RES is bekend dat er onvoldoende aandacht is voor de positie van de burgers en zij met oplopende kosten ten behoeve van de uitvoering van de energietransitie worden geconfronteerd en ten aanzien van hun leefomgeving door het voorgestelde RES proces tegen de muur worden gezet.

Economische richting

Een economisch vraagstuk omvat onder meer productie, distributie, welvaart en consumptie. De wijziging van de Klimaatwet heeft als doel om *uiteindelijk tot de '1,5°C-economie' te komen: duurzaam, emissievrij en volledig circulair. Een economie binnen de sociale en planetaire grenzen.* Deze uitspraak is politiek gevoelig en verdient de volgende opmerking: Voor de uitvoering van de Klimaatwet wordt bij het "Voorstel van wet" gedacht aan een kader binnen een centraal geleide of planeconomie. Daartegenover staat de vrijemarkteconomie dat in zijn pure vorm voorkwam in de beginfase van de industriële revolutie. In bijna alle landen op de wereld treft men in de praktijk de gemengde economie aan. Nederland kenmerkt zich eveneens door het hebben van een gemengde economie, een economie die ondernemerschap in zich heeft. Met het voorstel tot wijziging van de Klimaatwet neemt Nederland een ander uitgangspunt in dan wat in de praktijk wereldwijd gangbaar is en verlaat daarmee de gemengde economie om deze omwille van het klimaat in te wisselen voor een sociale plan economie die zich kenmerkt door centrale sturing vanuit de overheid. De vraag is of het gekozen uitgangspunt werkbaar is en een integrale afweging en samenwerking met andere landen niet in de weg staat.

Maar:

De grootste vraag is: Hoe wenselijk is het dat de gemengde economie zoals Nederland die kent ingewisseld wordt voor een centraal aangestuurde economie ten behoeve van het klimaat.

Financiële consequenties op alle fronten in kaart brengen

Thans demissionaire Minister Wiebes verklaarde bij de presentatie van het Klimaatakkoord onder andere het volgende: "Als wij gezinnen met hoge rekeningen gaan verrassen, dan gaat het niet lukken", "woonlastenneutraliteit" en "betaalbaarheid en haalbaarheid voor huishoudens zijn van meet af aan speerpunten geweest voor het kabinet".

Dat zijn duidelijke beloftes van de minister. Daarnaast verzekerde Ed Nijpels, voorzitter van de Klimaattafels ons, dat "energietransitie een feest voor de portemonnee" zal zijn. Deze uitspraken zijn voor de burger in tegenspraak met bevindingen van het PBL.

Een strategie is een plan om een specifiek doel te bereiken. Om een besluit te kunnen nemen om dat plan uit te voeren moet de financiële haalbaarheid onder meer voor burgers en bedrijven vastgesteld worden. Ook moeten overige niet direct financiële consequenties, zoals het effect op milieu en leefomgeving benoemd en waar mogelijk gekwantificeerd worden. Om beleidsmakers goed te adviseren moeten meerdere mogelijkheden

gepresenteerd worden, elk met de eigen consequenties in kosten en verwacht resultaat. Het klimaatakkoord wordt van onderop vorm gegeven via de RES. De RES geeft geen schatting van de kosten gemoeid met de voorgestelde aanpak van de energietransitie, noch van een beschikbaar budget. De financiële risico's voor de beoogde burgerparticipaties, bijvoorbeeld als gevolg van subsidie afbouw of veranderingen in de energiemarkt worden in het geheel niet benoemd. De van onderop gevormde basis kan dus al geen inzicht geven over de kosten die gemoeid zijn met de uitvoering van het beleid, noch welke financiële consequenties de uitvoering van het beleid heeft op burgers. Evengoed is er geen daadwerkelijk zicht op in hoeverre ons landschap wordt aangetast en de volksgezondheid wordt belast.

Nu de wijziging van de Klimaat een oorlogseconomie voorstaat onder de noemer *Klimaateconomie* kan gesteld worden dat wanneer geen aandacht wordt gerealiseerd voor de financiële consequenties bij het wijzigingen van de Klimaatwet de uitvoering weleens desastreus kan zijn voor burgers, landschap en volksgezondheid.

Op de financiële agenda dienen in ieder geval de volgende punten te staan:

- De lagere inkomens en andere kwetsbare groepen mogen niet onevenredig opdraaien voor de kosten van de energietransitie. In de huidige Klimaatwet ontbreekt dit, immers de vervuiler betaald staat voorop;
- De woonlasten van huurders en woningbezitters mogen niet toenemen. (zie uitspraak rechtbank Amsterdam inzake verbod op gasloos maken huurwoningen van april 2019);
- Energiearmoede moet voorkomen worden;
- Collectieve groene oplossingen moeten inwoners voordeel opleveren;
- De lusten en lasten moeten eerlijk verdeeld worden tussen burgers en bedrijfsleven;
- Bij het halen van de klimaatdoelen moeten de sterkste schouders de zwaarste lasten dragen;
- Leveringszekerheid van energie is belangrijk om het welvaartsniveau op peil te houden.

Strategie lokaal eigendom niet overwaarden

Het idee van 'Lokaal eigendom' is gebaseerd op het verdienmodel als modus. Uitgegaan wordt dat de financiële prikkel die van uit dit concept voortkomt, de tegenstand moet breken. In de praktijk is echter veelal een veelvoud van de omwonenden tegen de plannen waar het de aanleg van een windturbinepark met IWT's betreft. De democratische meerderheid wordt als het ware overruled door deze strategie. Een recent voorbeeld hiervan is de beoogde locatie voor windturbines in IJburg te Amsterdam, waarbij de wethouder aangeeft dat Lokaal eigendom wordt nagestreefd.

Lokaal eigendom kan geen sleutel zijn om projecten door te duwen wanneer de meerderheid van de bevolking in een bepaald leefgebied deze projecten niet ondersteunt, omdat deze schade toebrengen aan hun leefomgeving, het milieu en volksgezondheid.

De formule van Lokaal eigendom is daarom niet de legitimatie voor het doordrukken van windturbine en- of zonneparken.

Praktijkvoorbeelden

Dat Lokaal eigendom van wind- en zonneparken geen oplossing is, blijkt uit diverse ervaringen en onderzoeken. Minimaal 50% komt in lokaal eigendom en iedereen mag/moet

profiteren (omgevingsfonds, grondeigenaren, bewoners). Uit onderzoek naar negen grote zon- en windparken in Groningen, Friesland en Drenthe, blijkt dat het delen in de winst of het verlies niet hoort bij de ruimtelijke eisen en daarom kunnen gemeenten het niet afdwingen. En het gebeurt niet vrijwillig, want de commerciële partijen willen niet delen (FD, 24 sept, 2020). En zoals recent is gebleken blijkt een groot deel van de zonneparken in buitenlandse handen te zijn, waardoor winsten en miljarden euro's aan subsidie naar het buitenland verdwijnen. Hetzelfde is aan de hand met een aantal grote windturbineparken o.a. in de Wieringermeer. Deze leveren elektra aan in Nederland gevestigde Amerikaanse datacenters, zoals Microsoft en Google, die in Nederland subsidies opstrijken, welke zijn opgebracht door de Nederlandse belastingbetaler via de energierekening. Daarbij hanteren de Tech-bedrijven constructies om zelf zo min mogelijk belasting in Nederland te betalen.

Waar voorbeelden bekend zijn van het delen van winsten gaat het om minimale bedragen. Zo ontving een windpark op Goeree Overflakkee voorzichtig geschat in 2019 een bedrag van 29 miljoen euro aan subsidie en keerde 30.000 euro uit aan de gemeenschap voor lokale duurzame projecten, een schrale troost (Lucas Hartong, 8 aug. 2020, website Wynia's week).

Leveringszekerheid in beeld brengen

De Klimaatwet geeft niet aan hoe de leveringszekerheid van stroom gegarandeerd zal worden. Vooral in de winter dreigt er een weersafhankelijk stroomtekort (black-outs) waarbij import geen oplossing kan bieden als ook buurregio's met hetzelfde probleem kampen. Ook het overschotprobleem blijft in de Klimaatwet onbenoemd. Opslag van overschotten is niet mogelijk en batterijen zijn nog ver weg. Omdat omringende landen te gelijker tijd met dezelfde problemen kampen dient op Europees niveau afspraken gemaakt te worden. Een dergelijke verplichting kan voortvloeien vanuit de Klimaatwet. Dit is thans niet of onvoldoende meegenomen.

Integrale afweging landschap

De omvang van de landschapsschade als gevolg van de uitvoering van het Klimaatakkoord in de vorm van de RES blijft onduidelijk voor de burgers van de betreffende regio, er dreigt nu versnipperd beleid. Daardoor wordt bestuurders de mogelijkheid onthouden om de RES te beoordelen op maatschappelijke acceptatie en op concrete milieueffecten. Een integrale visie is noodzakelijk. De wijziging van de Klimaatwet kan daartoe bijdragen en dit regelen. Onderzoek daarom de integrale visie van de Rijksadviseur voor het landschap, (Berno Strootman <https://www.collegevanrijksadviseurs.nl/adviezen-publicaties/publicatie/2019/10/17/via-parijs/>) zodat plannen met elkaar samenhangen om verrommeling van het landschap te voorkomen. De RES besteedt geen aandacht aan het conflict van ruimte-intensieve energie en privaat eigendomsrecht onder dreiging van de Crisis- en Herstelwet en de toekomstig in werking tredende Omgevingswet.

3. Zo snel mogelijk een zo groot mogelijke bijdrage leveren aan het voorkomen van een verdere opwarming van de Aarde

Deadline-denken

Een gezegde is: 'Haastige spoed is zelden goed'. De intentie van het 'Voorstel van wet' tot wijziging van de Klimaatwet is daardoor bij voorbaat niet goed. De zorgvuldigheid is in het geding.

Het halen van deadlines (2023, 2030, 2050) en het doorlopen van zorgvuldige processen vormen een tegenstelling. Door te sturen op deadlines ligt er te veel druk op de ingezette processen en strategieën. Terwijl juist deze een belangrijk middel zijn om tot gedragen projecten te komen.

Focus op samenwerking en menselijke maat

Processen en strategieën dienen zorgvuldig te worden ingericht, dus neem daarvoor de tijd in plaats van puur sturen op de vastgelegde deadlines. Zeker omdat de Klimaatwet meerdere actoren raakt en ook die actoren de kans moet geven om een zorgvuldig proces te organiseren. De Klimaatwet zou hier meer op moeten anticiperen, meer ruimte moeten bieden voor het organiseren van een sluitende aanpak met een integrale afweging tussen belangen van meerdere actoren. Waarbij het effect op de burgers goed in kaart wordt gebracht in plaats van een simpele stelling de vervuiler betaald. De focus dient daarom minder te liggen op de deadlines van wanneer de brand geblust moet zijn, maar meer op de samenwerking met partijen en het effect van de uitvoering in de breedste zin van het woord. Daarbij dient de menselijke maat en het effect op burgers niet vergeten te worden.

4. Juridisch afdwingbaarheid

Doorzettingsmacht

In het 'Voorstel van wet' voor de Klimaatwet 1.5 wordt een reeks instrumenten geïntroduceerd die het mogelijk maken het klimaatbeleid snel en flexibel bij te sturen. Doelstellingen worden daarbij aangescherpt en juridisch afdwingbaar. Beoogt wordt dat de Klimaatwet 1.5 de wet is, die borgt dat Nederland een maximale inspanning gaat leveren om het 1,5°C-doel te halen.

De gekozen instrumenten zijn de ingrediënten voor het creëren van doorzettingsmacht. Middels de voorgestelde wijzigingen wordt het afdwingen van *eenzijdig medewerking van andere partijen geregeld, door middel van wettelijke mogelijkheden of financiële middelen*. Daarmee wordt dit wetsontwerp eentje van het formaat die slecht is voor de democratie. Deze wordt door de het toevoegen van de beoogde instrumenten in de Klimaatwet nog verder ondermijnd dan nu al het geval is. Terwijl in beginsel een wijziging van een wet moet leiden tot verbeteringen en herstel van de democratie. In een land als Nederland kan dit toch niet de bedoeling zijn.

Een overheid kenmerkt zich daarnaast niet als snel en flexibel te zijn, mede ingegeven door de organisatie structuur maar ook vanwege het zorgvuldigheidsprincipe bij het afwegen van belangen en de verdeling van maatschappelijke schaarste. De in het 'Voorstel van wet'

voorgestelde snelle en flexibele overheid draagt daar niet aan bij. De Toeslagenaffaire leert dat de menselijke maat bij doorzettingsmacht verdwijnt.

Juridisch afdwingbaar

Het 'Voorstel van wet' tot wijziging van de Klimaatwet 1.5 is erop gericht het mogelijk te maken dat burgers en maatschappelijke organisaties naar de rechter kunnen stappen in het geval Nederland deze doelstellingen dreigt te missen. Het gericht zijn op juridische afdwingbaarheid van de Klimaatwet 1.5 is een belangrijk verschil met de huidige Nederlandse Klimaatwet, waarin gedurende de politieke onderhandelingen de juridische afdwingbaarheid uit de wet is gehaald.

Het lijkt erop dat met dit 'Voorstel van wet' een mooie stap wordt gezet om resultaten van de overheid juridisch afdwingbaar te maken, omdat de wet daar nu niet in voorziet. Echter een pervers effect is niet ondenkbaar. In de uitvoering van het Klimaatakkoord op het onderdeel energietransitie wordt thans op diverse fronten het Verdrag van Aarhus met voeten getreden. Ook dit gat dient gedicht te worden. Waar het 'Voorstel van wet' de voortgang van het Klimaatakkoord afdwingt dient er ook oog te blijven voor de andere kant> het waarborgen van het Verdrag van Aarhus bij de uitvoering. Burgers dienen beschermt te zijn en te blijven tegen de almachtige overheid, maar moeten ook de mogelijkheid hebben en houden om Nee te kunnen zeggen.

6. Verantwoordings- en bijsturingscyclus

De memorie 'Voorstel van wet' beschrijft:

In de verantwoordings- en bijsturingscyclus van de Klimaatwet 1.5 wordt vastgelegd dat de regering maandelijks rapporteert over: de uitstoot, het emissiebudget en het emissiegat, de maatregelen die genomen werden en de maatregelen die niet genomen werden ondanks dat ze wel beschikbaar waren. Daarnaast voegt de Klimaatwet 1.5 een jaarlijkse rapportage toe over het effect van het klimaatbeleid op de brede welvaart.

Metten is weten maar monitoringssturinginstrumenten hebben ook hun perverse effecten en worden al snel een doel op zich. In tegenstelling tot wat sommige meettechnici zouden verwachten, is het introduceren van een monitoring- of meetsysteem niet per definitie neutraal. De lijst van mogelijke ongewenste effecten die kunnen ontstaan ten gevolge van de introductie van een meetsysteem is bijzonder lang. Het begint al bij de basis. Zijn de parameters wel de juiste.

Een recent voorbeeld hiervan is discussie Biomassa en de berekening van de CO₂ uitstoot, die gemakshalve niet meegerekend wordt zodat de waarden van de uitstoot bij de verbranding van biomassa gunstiger uitvallen.

Vooraf wanneer de verantwoording van de resultaten op zich laat wachten kan gegochel met cijfers en waarden ontstaan om toch het gewenste doel te behalen.

Het is daarom essentieel om de doelen scherp te formuleren, omdat het monitoren maar ook het gewenste effect van het beleid niet alleen burgers raakt op allerlei terreinen maar ook de leefomgeving en de volksgezondheid. Zij dienen immers beschermd te worden door de overheid.

7. Burgerconventie Klimaatcrisis

De initiatiefnemer van de Klimaatwet 1.5 ziet een belangrijke rol voor de oprichting van de 'Burgerconventie Klimaatcrisis'.

Dit lijkt een reparatiepoging van hetgeen nu gebeurd > burgers staan buitenspel. Hieronder wordt een overzicht gegeven van situaties waarbij burgers thans al buitenspel worden gezet waarbij het idee van een burgerconventie geen oplossing biedt.

A. Klimaattafels

Het Klimaatakkoord is niet besluitvormend behandeld in het parlement. De verregaande plannen zijn tot stand gekomen aan de Klimaattafels. Aan deze tafels participeerden alleen belanghebbenden die in de gewenste denkrichting opvattingen hebben. Burgers zijn volledig buiten beeld gebleven. Het ging om een selectie van partijen, die (bijvoorbeeld) aan de Klimaattafel Elektriciteit een groot eigenbelang hadden, en nog steeds hebben, bij de subsidies voor de bouw van windparken.

Voorbeeld 1 van buitenspel blijven burgers:

De 33 partijen die zich hebben aangemeld voor deze Klimaattafel in februari 2018, verenigd onder de naam NederWind, werden geweigerd zonder opgaaf van redenen. Dit terwijl zij een alternatief plan zouden presenteren dat precies aan de doelstellingen voldeed.

Voorbeeld 2 van buitenspel blijven burgers:

In mei 2019 heeft een publieksconsultatie plaatsgevonden over de Nationale Omgevingsvisie en PlanMer. De publiciteit daarover was heel beperkt. De resultaten gaven geen beeld van enig draagvlak en kunnen zeker niet als representatief worden gezien. Deze publieksconsultatie was uitgezet in de vorm van een enquête, bevatte suggestieve en complexe vragen die behoorlijke voorkennis vereisten welke de gemiddelde burger niet heeft.

Voorbeeld 3 van buitenspel blijven burgers:

Op 25 december 2020 is aangekondigd dat een internetconsultatie plaatsvindt over de Klimaatwet. De publicatie erover is beperkt en de link ernaar staat goed verborgen op internet. Bovendien in een tijd dat de meeste mensen vakantie of reces hebben. Reacties kunnen binnen een maand ingediend worden. Het voorstel is om een wet aan te nemen zodat de klimaatcrisis als werkelijke crisis behandeld gaat worden. Naar analogie van de Coronawet kunnen burgers verregaande beperkingen opgelegd worden met de klimaatwet in de hand.

Voorgaande argumentatie ook in deze: een en ander is niet gedekt door de uitslag van de verkiezingen en de meeste burgers hebben geen voorkennis om op deze materie te reageren. Waarbij men zich kan afvragen of hier werkelijk sprake van een crisis is. De definitie van een crisis (meervoud: crises) is namelijk een zware noodsituatie waarbij het functioneren van een stelsel (van welke aard dan ook) ernstig verstoord raakt. Met als voorbeelden natuurrampen (de Watersnoodramp), explosies en grote branden (de Vuurwerkrampe), transportongevallen (de Bijlmerrampe), rellen en ongeregelde heden (tijdens de

kroning van Beatrix), terrorisme en gijzelingen (Molukse treinkaping) en economische crises (kredietcrisis).

B. Aarhus: de burger

De burger heeft geen wezenlijke invloed op de ruimtelijke planvorming en het ruimtelijk beleid dat in de Omgevingsvisie en in de RES wordt voorgenomen (in strijd met Verdrag van Aarhus). Het verdrag van Aarhus bepaalt dat om recht te kunnen doen gelden en deze plicht te kunnen vervullen, burgers toegang tot informatie, recht op inspraak in de besluitvorming en toegang tot de rechter betreffende milieuaangelegenheden moeten hebben. In dit verband is erkennend dat burgers bijstand nodig kunnen hebben om hun rechten uit te oefenen. In de wijzigingen van de Klimaatwet zou deze bijstand geregeld kunnen worden.

Het Verdrag van Aarhus bepaalt ook:

- reële invloed, zeggenschap van het eerste moment planproces (ook voorstadium) op basis van volledige en volwaardige informatie aan de burger. Zij moeten van alle consequenties op de hoog- te gesteld worden. De informatie moet actueel zijn, nauwkeurig en vergelijkbaar.
- de toestand van de gezondheid en veiligheid van de mens, met inbegrip van de verontreiniging van de voedselketen, indien van toepassing, de levensomstandigheden van de mens, waardevolle cultuurgebieden en bouwwerken, voor zover zij worden of kunnen worden aangetast door de bedoelde toestand van elementen van het milieu of, via deze elementen, door de bedoelde factoren, maatregelen of activiteiten.

Voorbeeld 4 van buitenspel blijven burgers:

In het hele land vindt sturende participatie plaats. Burgers hebben geen bijstand gekregen om hun rechten uit te oefenen. Zij worden slechts aan de hand geleid met vooraf geprepareerde stellingen naar een gewenste uitkomst. Zo konden burgers in de meeste zo niet alle gemeentes een online enquête invullen, maar de vragen gingen in de richting van de opzet en invulling van de RES. De keuzes lagen vast en alle vragen zijn gericht op de plaatsing van zonne- en windparken op land: Ben je voor kleine of grote windmolens, wil je zonneparken aan de rand van een dorp of midden in een weiland, moeten grote windmolens in het Groene Hart of langs infrastructuur. Alle vormen van voorlichting zijn op deze wijze ingericht, een NEE op de plannen is niet mogelijk of een denkrichting die een andere kant op gaat dan de RES.

Burgers mogen wel beroep aantekenen als de plannen concreet worden uitgewerkt in een bestemmingsplan/ omgevingsplan. Dat is een latere fase, waarbij de rijksstructuurvisies (zie volgende paragraaf) door de Raad van State als toetsingskader wordt gehanteerd.

Behoudens vormfouten maken burgers die volgens de regels beroep aantekenen daardoor geen enkele kans. Dit is in strijd met het Verdrag van Aarhus. De Klimaatwet 1.5 kan deze strijdigheid herstellen.

C. Burgerberaad en Gedragscode acceptatie en participatie windenergie op land

Het burgerberaad en burgerconventie Klimaatcrisis

Inmiddels is in grote lagen van de bevolking en deels bestuur doorgedrongen dat burgers ruimschoots zijn gepasseerd bij de totstandkoming van de RES en rijzen de actiegroepen als

paddenstoelen uit de grond. Mensen zien hun leefomgevingen bedreigd door reusachtige windturbines en weilanden vol zonneparken. Veel burgers hadden tot dan toe geen beeld van de RES en ook nu nog is de informatie over het proces ondoorzichtig en moeilijk te vinden. Dit geldt net zo goed voor vele gemeenteraden. Veel raadsleden tasten in het duister en de organisatie wordt in opdracht van de Colleges, overgelaten aan externe ingehuurd of aangenomen projectleiders. Nu lijkt de oplossing in zicht door het instellen van burgerpanels, een initiatief van het CDA met de verkiezingen nabij, waarin 150 door loting aangewezen burgers gaan adviseren over haalbare en betaalbare oplossingen om de doelen van het klimaatakkoord te realiseren. Zo is de politiek ingedekt want er is 'draagvlak'.

In het 'Voorstel van wet' tot wijziging Klimaatwet 1.5 wordt eenzelfde initiatief beschreven maar heet het burgerconventie. De Tweede Kamer heeft inmiddels via de aangenomen motie Mulder c.s. de regering verzocht "een overzicht voor te bereiden waarin de mogelijkheden van burgerpanels met de voor- en nadelen en de ervaringen in Nederland en in het buitenland worden beschreven".

Een aantal vragen rijzen: Hoe kunnen deze 150 mensen representatief zijn voor de Nederlandse bevolking, wat is de juridische en politieke waarde van de adviezen (als ze niet in het verlengde van de RES liggen kan een en ander genegeerd), wie bepaalt de agenda van het burgerpanel (die agenda zal in het verlengde van de RES liggen, wat op voorhand al voor problemen zal zorgen, kernenergie en niet-van-het-gas-af zijn geen optie), wat te doen met regio's die door loting niet in het burgerpanel zitten, wat te doen met een minder mondige achterbannen die nu ook genegeerd zijn (de praktijk zal zijn, zoals altijd, dat mondige en goed opgeleide burgers deelnemen, ondanks loting, want mensen kunnen weigeren deel te nemen) etc.

Burgerpanels zijn een fopspeen gebleken, net zoals alle participatierondes mosterd na de maaltijd zijn en dat zal zo blijven. De RES is vanaf de start zo opgesteld dat burgers achter blijven lopen en dit is in zijn huidige vorm niet te repareren. De wijziging van de Klimaatwet biedt een mogelijkheid om de participatie van burgers in een vroeg stadium te regelen conform het Verdrag van Aarhus. Het is daarom van belang dat voor het hele proces van planvorming tot locatiebesluit voor alle betrokkenen duidelijk is, welke stappen worden gezet, dat alle consequenties vooraf in kaart zijn gebracht en welk moment invloed waar en wanneer kan worden uitgeoefend.

Gedragcode

Ook de recent getekende gedragscode acceptatie en participatie windenergie op land opgesteld en ondertekend door Greenpeace, Milieudefensie, NWEA, Natuur & Milieu, de Natuur- en Milieufederaties, de NLVOW en EnergieSamen, gaat hier niet aan helpen. Hierin wordt gesproken over het zo vroeg mogelijk betrekken van belanghebbenden, maar dit stadium is al voorbij zoals we op verschillende plaatsen in deze position paper beschrijven. Naast regulier communicatie vastgelegd in een participatieplan gaat het om financiële participatie, hetgeen een verplicht onderdeel van de RES is (beiden worden in de vorm van op te richten energiecorporaties gestalte gegeven). Onder paragraaf *Strategie lokaal eigendom niet overwaarden* beschrijven we dat onderzoek onder een groot aantal windparken heeft laten zien dat burgers niets meekrijgen van financiële participatie. Daarbij is het de vraag of dit doekje voor het bloeden compensatie kan bieden voor de

gezondheidsproblemen en overlast die inherent zijn aan dit soort grote industriële installaties. De compensatie heeft tot gevolg dat mensen hierover nooit meer kunnen klagen, de parken hangen dan als een molensteen om hun nek. Ten overvloede herhalen we hier dat omwonenden die met dergelijke megalomane plannen worden geconfronteerd, recht hebben op een NEE, minimaal door een referendum. Een burgerpanel van 150 mensen mag nooit iets te zeggen over alle gebieden in Nederland, dit is een ondoordachte noodgreep.

8. Klimaatcommissie

De Klimaatwet 1.5 voorziet in de oprichting van een 'Klimaatcommissie', een onafhankelijk adviesorgaan dat wordt uitgerust met alle benodigde tijd, kennis en middelen om haar taken te kunnen uitvoeren.

Deze Klimaatcommissie zou op Europees niveau overkoepeld moeten worden omdat milieu en klimaat zich niet aan de landsgrenzen houdt. Hierdoor ontstaat meer overzicht van wat er binnen de grenzen van Europa voor het klimaat wordt gedaan, vindt kennisdeling en afstemming plaats en kan overlap worden voorkomen in beleid in de grensstreken. Het kan niet zo zijn dat Nederland het braafste jongetje van de klas wordt en omringende EU landen minder investeren in het Klimaat. We weten allemaal dat de smog uit het Ruhrgebied in Nederland neerstrijkt. Als het dan om meten en weten gaat zou het in de praktijk kunnen zijn dat Nederland de emissie van Duitsland probeert weg te werken op kosten van de burgers van Nederland. Afspraken op EU niveau zijn daarom van belang en daardoor kan deze klimaatcommissie niet op zich zelf staan. Het 'Voorstel van wet' besteedt her geen zorg aan.

8 Wie zit er aan tafel?

Het "Voorstel van wet" tot wijziging van de Klimaatwet 1.5 legt openlijk de invloed van aantoonbare tegenkrachten vanuit de fossiele industrie en bio-industrie aan banden en geeft aan dat het wenselijk is dat wordt voorkomen dat aantoonbaar ontwrichtende sectoren een bepalende stem hebben in het Nederlandse klimaatbeleid. Een tegengeluid wordt buitengesloten op deze manier.

Dit is precies in omgekeerde volgorde van wat Kamerlid P. Omtzigt heeft geconcludeerd: Er zitten alleen belanghebbenden en meedenkers aan de tafel, waardoor politieke akkoorden volledig dichtgetimmerd kunnen worden en er geen controle op de uitvoerbaarheid plaatsvindt. Een opmaat naar de volgende politieke affaire is daarmee in voorbereiding.

Bijlage

Oorzaken toeslagenaffaire uit position paper ten behoeve van de onderzoekscommissie Uitvoeringsdiensten d.d. 7 november 2020 van Kamerlid P. Omtzigt

De position paper schetst de volgende redenen die hun oorzaak hebben in de politieke besluitvorming en in een aantal concrete besluiten die gaan over de structuur van de overheid:

1. De wetten zijn veel ingewikkelder geworden de afgelopen 50 jaar. En de politieke akkoorden zijn volledig dichtgetimmerd, zodat er geen controle op uitvoerbaarheid meer plaatsvindt;
2. De politiek heeft veel aandacht voor krantenartikelen, maar niet voor uitvoerbaarheid. Het enige dominante frame is koopkrachtplaatjes. Mechanismen om te controleren zijn afgeschaft;
3. De Tweede Kamer heeft steeds minder ervaren, gezaghebbende en ter zake deskundige Kamerleden;
4. De Staten-Generaal heeft een steeds slechtere informatiepositie;
5. De regering permitteert zich een aantal zaken, die toezicht moeilijk maken en waarop de Staten-Generaal niet terugvechten;
6. Veel media zijn in Nederland weinig geïnteresseerd in wetgeving maar wel zeer geïnteresseerd in een leuke podcast of een sappige rel;
7. We maken de organisatie van het rijk zo, dat niemand een probleem hoeft te zien of ziet en dat niemand verantwoordelijk is voor de oplossing.

Deze redenen voor het ontstaan van de toeslagenaffaire zijn eveneens terug te vinden in het niet op orde zijn van het actorenveld van de energietransitie en de daaruit voortkomende RES.